

НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Вереша Роман Вікторович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
завідувач кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України
м. Київ, Україна*

Для України процес гармонізації законодавства є однією з основних складових частин процесу інтеграції до Європейського Союзу, що є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики¹. Доктринальна значимість гармонізації законодавства полягає у застосуванні у сфері права однієї з базових філософських категорій – гармонії. Розгляд загальної філософської категорії «гармонія», з точки зору права, проводиться через дослідження окремої та більш вузької проблеми гармонізації законодавства, що зумовлене відновленням суспільного та наукового інтересу до теорії солідаризму – політичної теорії про необхідність солідарності та прагнення до компромісу, соціальної співпраці та духовної довіри серед різних верств суспільства.

Історія європейської інтеграції показує, що обсяг поняття «надбання спільноти» (сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання у всіх країнах – членах ЄС) має динамічний характер та відображає тенденції до постійного розширення (можливо, це пов'язано з прискоренням інтеграційних процесів у ЄС.) Однією з його ознак є диференційованість, що свідчить про зміну обсягу поняття, залежно від сфери застосування його інститутами ЄС. Найбільш наочно диференційований характер цього поняття проявляється у сфері внутрішньої політики Європейського Союзу.

Гармонізація законодавства країн-членів ЄС означає процес зближення національної правової системи та її підсистем з правовою системою Європейського Союзу та вимогами міжнародно-правових норм і стандартів. Договір про функціонування Євросоюзу не дає визначення поняття гармонізації, проте передбачає необхідність її

¹Oleksyuk, M. (2019). Concepts of responsibility in modern Anglo-American philosophy of criminal law. *Comparative and analytical jurisprudence*, (1). P. 519.

здійснення. Він також визначає сфери, способи і правові механізми гармонізації законодавств держав-членів з правом ЄС.²

У цьому контексті важливо порушити питання про перспективи удосконалення кримінального законодавства. Що стосується питань гармонізації, адаптації національного правового регулювання до законодавства ЄС, слід відзначити, що на сьогодні в українському науковому середовищі обговорюються такі теми як гармонізація законодавства України з правом ЄС у контексті викликів російської збройної агресії, притягнення до відповідальності і призначення покарання, гармонізація кримінального процесуального законодавства ЄС про статус потерпілих і потенційних викликів для України пов'язаних з цим процесом, гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права в частині регулювання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, особливості кримінальної відповідальності в межах питань захисту персональних даних.

Окремої уваги заслуговує Концепція реформування кримінального законодавства України, розроблена Комісією з питань правової реформи (консультативно-дорадчим органом при Президентові України) на виконання цілей держави і з урахуванням курсу на зближення із європейським правом і практиками. З урахуванням недоліків існуючого на сьогодні законодавчого регулювання, автори Концепції виділяють ряд аспектів, які обумовлюють необхідність реформування кримінального законодавства, зокрема, перегляд критеріїв оцінки кримінально протиправних діянь з урахуванням глобальних сучасних викликів російської збройної агресії, переосмислення деяких питань щодо відповідальності за публічні кримінальні правопорушення, новий підхід до класифікації кримінальних правопорушень тощо. Передбачається виділення в окрему категорію такого виду юридичної відповідальності – як відповідальність за проступки, тобто протиправне діяння, з меншим ступенем суспільної небезпеки. При цьому, очевидно, ряд кримінальних правопорушень за чинним законодавством має бути віднесений до категорії проступків. В межах концепції реформування, передбачається створення всеохоплюючої законодавчої бази в сфері регулювання відповідних правовідносин, яка б включала 4 окремі кодекси – безпосередньо Кримінальний кодекс України в новій редакції, Кодекс України про відповідальність за правопорушення, Кодекс України про відповідальність за проступки (матеріально-правовий), Кримінальний процесуальний кодекс України (в новій редакції). Вказані кодекси мають ґрунтуватись на єдиних принципах, мати спільний

² Husak, D. (2020). The price of criminal law skepticism: Ten functions of the criminal law. *New Criminal Law Review*, 23(1). P. 34.

понятійний апарат, а також однакові правила кваліфікації. В пояснювальному документі до Концепції відзначено, що нове кримінальне законодавство має бути побудоване з використанням сучасних досягнень законодавчої техніки. На останній аспект слід звернути особливу увагу, оскільки в даному випадку мова йде про питання, яке обговорюється в межах правової філософії. Очевидно, що питання термінологічної уніфікації і розробки єдиного термінологічного апарату в межах кримінально-правової науки має засадниче значення. З точки зору філософії кримінального права, важливість термінологічної уніфікації, в контексті формування єдиних поглядів на ті чи інші правові феномени, і формування відповідної нормотворчої техніки, відмічається в зарубіжній науці в межах міждисциплінарних досліджень.

Разом з тим, однією з особливо важливих тем для України у межах обговорення питань гармонізації кримінального права є питання про ратифікацію Римського Статуту та визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

Для України, як і для інших держав світу, які прагнуть вироблення єдиних загальнодоступних правових стандартів, поняття гармонізації законодавства пов'язане з поняттям інтернаціоналізації останнього, що, в свою чергу, обумовлено необхідністю включення до внутрішньо-державної системи правових джерел загальноновизнаних норм та принципів міжнародного права. З точки зору філософії кримінального права, актуальність гармонізації законодавства полягає у ресурсі використання у галузі права однієї з базових філософських категорій – категорії «гармонії». Так, у дослідженнях кінця ХХ ст., присвячених вивченню ролі вищезазначеної категорії у праві, в межах загальної філософії права розглядалися питання стосовно гармонії між правом і судовим рішенням, гармонії між примусом і заохоченням – питання, що сягають філософської думки І. Канта і Г. Лейбніца. Водночас, говорячи про гармонізацію кримінального права, необхідно розуміти, що на даному етапі її можливості обмежені. І якщо у країн романо-германської правової сім'ї, незважаючи на суттєві відмінності в ряді випадків, можливостей набагато більше, то, говорячи про країни англосаксонської правової сім'ї (правової сім'ї загального права), ситуація виглядає інакше, оскільки в останньому випадку йдеться про некодифіковане право.

При цьому гармонія права розглядається виключно у практичному ключі, коли її встановлення пов'язують насамперед із усуненням правових колізій, формуванням логічного, послідовного законодавства, узгодженої структури системи права. У загальному розумінні правову гармонізацію можна розглядати як процес та систему політико-

правових заходів, спрямованих на приведення правових компонентів до органічно злагодженого, пропорційного стану, що дозволяє розглядати право як цілісне, узгоджене явище. Правова гармонізація відбиває закономірний характер розвитку правової дійсності, внутрішню і зовнішню цілісність, узгодженість, пропорційність форми та змісту об'єктів й у цьому сенсі сприймається як об'єктивна властивість правової дійсності, прояв фундаментальної закономірності правового буття.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-69>

НАСИЛЬСТВО У СІМ'Ї ЯК НЕГАТИВНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Вишневська Марина Михайлівна

*старший викладач кафедри кримінального права та процесу
юридичного факультету Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Відповідно до ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».¹ Тому порушення цієї норми Основного Закону в будь-якій формі є неприпустимими. Не зважаючи на війну в країні, інших проблем ніхто не відміняв, в тому числі проблем у сфері сімейно-побутових відносин. Найпоширенішою проблемою у сфері сімейно-побутових відносин є насильство в сім'ї, в тих чи інших його проявах.

На сьогодні проблема насильства в сім'ї досить актуальна, а відтак на цю тему є багато наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених, зокрема таких як О.М. Джужа, С.М. Корецький, Л. В. Крижна, М.І. Хавронюк, І.О. Бандурка, О.В. Баранова, В.О. Брижик, В.В. Вітвіцька, А.П. Закалюк, М. Джонсон, Л.В. Еквіно, Ліз Келлі та інші.

Соціалізація особистості дитини та утворення стереотипів її поведінки починається досить рано, тоді, коли основним мікросередовищем, яке формує особистість дитини, є сім'я. Вона

¹ Конституція України. (дата звернення 9 квітня 2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>